

הלכות שפת סימן ששט שע

ביאורים ומוספים

סימן ששט

באיזה אופן מקנין הערוב

(משנ"ב ס"ק ב)

דמסתקא לא פון לקן לו במתנת חנם.

1) על לשון זה העיר החזו"א (א"ח סי' צט ס"ק יז) שאינו מדוקדק, שהרי אילו היה מכין להקנות לו את הפת בקנין משיכה בתמורה למעותיו, חל הערוב, ומה שאינו חל הוא רק כשמתכין להקנות לו בקנין כסף, ומשום שמעות אינן קנות.

עוד כתב החזו"א שם (ס"ק טז), שלדעת יש לנקוט כדעת רש"י ושאר ראשונים, שלדין שקנימא לן כרבי יהודה הערוב שערוב זכות הוא לו, ואומרים שבסתמא דעתו לזכות לו במשיכה כשאר אנשי החצר, ומה שאמרו חכמים במשנה שלא זכו מעותיו, הוא לשיטתם שחוב הוא לו, והשו"ע שפסק שאינו זוכה הוא כדעת הרא"ש שפירש עדברי חכמים הם לבדלי עלמא ומטעם שלא התכין לזכות לו אלא תמורת הכסף, אבל רוב הראשונים חולקים על זה ויש להקל כמותם. ועל דברי הרא"ש (עירובין פ"ז ס"ג) שכתב שהראש של המשנה שלא זכו לו מעותיו הוא כבלי עלמא שהרי גילה דעתו שחוצה בערוב, ועל כרחק אינו מטעם שחוב הוא לו אלא משום שלא התכין לזכות עבורו במשיכה, הקשה החזו"א (שם ס"ק יג) שהרי כל מי שקונה חפץ במעות מגלה דעתו שחפץ במקו, ואף על פי כן לא מעיל זיכוי על ידי אחר, ואם כן הוא הדין כאן כשנתן מעות לחנוני לחשב שכא לקנות ככר במעות, והקנין לא חל, והחנוני גם כן אינו יכול לזכות לו, ואם כן מה שעושה החנוני אינו מודעת בעל הבית, ואין מערבין לאדם שלא מדעתו.

ועוד כתב שם (ס"ק טז), שבבית שבין שתי חצירות שאינה זכות בשבילו לערב עם אחת מהן, לדעת רש"י ושאר הראשונים אין מעיל לזכות עבורו שלא מדעתו, ואפילו אם זיכה לו על ידי אחר. אמנם לדעת הרא"ש, אם בפירוש יתכין לזכות עבורו יועיל הדבר, משום שסובר שכיון שנתן מעות יש כאן גילוי דעת שחוצה בערוב. אבל להלכה יש לנקוט כדעת שאר הראשונים שחולקים על הרא"ש שאין זה מחשב לגילוי דעת, ובאופן שהוא חוב עבורו אי אפשר לזכות לו שלא מדעתו. ודעת המשנ"ב (כאן ולהלן ס"ק ד) בשם רוב האחרונים כפסק השו"ע, ובהמשך (ס"ק ו) הביא את דעת הבי"ח וה"מ"ז שפסקו שלא כהרא"ש.

(משנ"ב שם)

אלא בשיביל מעות שנתן לו.

2) בגוף סברא זו, הקשה ה"מ"ז (ס"ק ב) מדברי הרא"ש בקידושין (פ"א סי' כ), שכתב שהאימור לאיזהו השאילני טבעת לקדש בה אשה ונתן לו וקידש בה הרי זו מקודשת, משום שאנן סהדי שגמר בליבו לתת לו את הטבעת באופן שמועיל לקדש בו אשה, הרי שאף שאמר לשון שאלה אני מפרשים את דבריו כאילו אמר מתנה, ואם כן גם באמר לחנוני זכה לי בערוב, כיון שכונתו לזכות בערוב, נפרש את לשונו כאילו אמר ערב לי באופן שיחול הערוב. והיר"ק, שכאן יש סברא לומר שהקפיד לומר זכה לי ולא ערב לי, כיון שכונתו לעשות את המצוה מכספו שלו ולא משל חבירו.

(משנ"ב שם)

וקמעות אין קנות.

3) לענין הקונה יין לקידוש, כתב השו"ע (ח"מ סי' קצט ס"ג) שיכול לקנותו במעות, כיון שהוא לצורך מצוה העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, ולפי זה הקשה המג"א (ס"ק א), שהרי גם עירוב חצירות הוא מצוה, ומדוע אי אפשר לקנות את הפת במעות, והיר"ק התוספת שבת

(ס"ק א) שעירוב חצירות אינו מצוה ממש, אלא זהירות בעלמא להינצל מאיסורי שבת.

תירוצ' אחר כתב הקרבן נתנאל (עירובין פ"ז סי' יג אות ב), שיש לחלק בין דין קידוש על היין שסמכהו חז"ל על הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו', שלכן מצוה הזכירה על היין נחשבת כעין דאורייתא, ולפיכך העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, לבין עירוב חצירות שמצותו רק מדרכנן, וזכה לא העמידו את דבריהם על דין תורה. והבג"ד ישע תירץ, שכיון שיש לו אפשרות לומר לחנוני ערב לי ואז יקיים את המצוה, לא רצו חכמים לעקור דין תורה בחינם.

(משנ"ב שם)

ומצא שאין לו חלק בערוב.

4) ובגדול האם צריך בעלות ממונית בפת הערוב, ראה ברע"ת תורה (סי' שכו ס"א) ובספר חכמת הלכ (עמק החכמה סי' יב).

(משנ"ב ס"ק ג)

דין דאמר 'ערב לי', הרי עשאו שליח לערב לו באופן שיזעיל. 5) והאופן היותר טוב, כתב הכף החיים (ס"ק ד) שאחר שיתן את המעות לחנוני, ימשוך את הפת בידו ויחזור ויתנו לחנוני, ויאמר לו שיערב לו בזה עם האחרים.

(משנ"ב שם)

והרי כאלו אמר לו בהריא שיזכר לו במתנת חנם.

6) אמנם החזו"א (א"ח סי' צט ס"ק יז) כתב, שהחנוני שקיבל את המעות תמורת הפת ודאי קנה את המעות, וזיכה לו את הפת במשיכה בתורת מכר, ומשום כך מעיל לערוב חצירות. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב).

(משנ"ב ס"ק ו)

אפשר דלא ניחא לה לקבל בתורת מתנה.

7) וטעם הדבר כתב ה"מ"ז (ס"ק ד), שכן לו לאדם לעשות מצוה בממונו, ואינו רוצה לקבל את חלקו בפת הערוב במתנה, וכן כתב הריטב"א (עירובין פ"א א). אולם החזו"א (א"ח סי' צט ס"ק יז) ביאר, שכל זה הוא למאן דאמר שעירוב חצירות חוב הוא לו, ואי אפשר להקנות תמורת מעותיו ואפילו בחינם, שמה אינו רוצה, אבל לדין שזכות היא לו, נזה לו שיקט לו המעות תמורת הפת, וכתב שכן דעת כל הראשונים חוץ מהרא"ש, והקשה על המשנ"ב שכתב דבר זה להלכה. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב).

(ביה"ל ד"ה אפלו)

ודלא כמו שכתב בס"ז בשם הבית"יוסף.

8) הבית"יוסף פירש בענין אחר, שהחנוני לא זיכה להם את הפת, אלא שבשקבלו את הפת הגביהו בני החצר את הפת לקנין עירוב, ולכן לא נקנה לנותן המעה חלק בפת, כיון שהחנוני נתן לו רק בגלל המעה, ומעות אינן קנות. ולפירוש זה, אם זיכה להם על ידי אחר, מעיל הזיכוי גם לנותן המעה.

סימן ששט

דיני שתוף בערוב

(משנ"ב ס"ק א)

כיון שעובדים דרך שם אינו חשוב דירה.

1) ואם בית השער הוא של חצר שאין בה דירות, כתב החזו"א (א"ח סי' צו ס"ק ב) שהדבר שם אוסר על בני החצר, שהרי אין דירות על המשך במילואים עמוד 21

הלכות שבת סימן שס"ט רלה באר הגולה

שס"ט באיזה אפן מקנין הערוב, ובו סעיף אחד:

א *הנותן מעות לנחתום ואמר לו 'אם יבואו בני העיר לקנות ממך ערוב זכה לי בערוב שהא לי חלק עמם בשביל מזה ז', (ב) אינו ערוב, (א) *אפילו ערב החנוני (לכל האחרים) (ב) וזכה גם לזה עמם. *אבל אם אמר לה (ג) 'ערב לי', קנה ערוב. ואפילו אם אמר 'זכה לי', (ד) 'אם (ז) נתן לו כלי בתורת קנין שיקנה לו בו, קנה ערוב. (ה) 'נתן אם זכה לו הנחתום (ו) על-ידי אחר (ז) 'או שקנה במעשה שנתן לו לחם מן השוק, קנה ערוב. 'ואם נתן לו (ח) מעה (ג) לבעל-הבית ואמר לה 'זכה לי בערוב', קנה ערוב:

שע דיני שתוף בערוב, ובו ח' סעיפים:

א (א) *הדר (ב) בבית-שער, אכסדרה (ב) ומרפסת שבחצר, (ג) אינו אוסר על בני החצר, (ד) שאינם חשוכים דירה, (ה) *אבל הדר בבית-התבן, בבית-העצים, בבית-הבקר ובבית-האצרות, (ו) אוסר: ב כבעל-הבית שיש לו הרבה בתים בחצר (ז) *והשאלן או השכירן לאחרים, חש לו ככל אחד מהם

באר היטב

מקנה בקצת קהלות, שבערב שבת הגדול חולק השמש מבית לבית ונותן לכל אחד קצת ממצת הערוב, והרי באיזה שבת אין שם ערוב כלל, ואולי נתפס המנהג שהיה השמש משיר בבהכ"ג מן הערוב תחילה קטנה, דסוף ערוב הוא, וטועים בזה שסחלקו בלו, ע"כ טוב עכ"פ לערב אותו שבת משלו ולזכות לכל הקהלה, והרובה לעשות על צד היותר טוב, יערב משלו בכל ערב-שבת ותפח ע"י אחר וזכה לא חשיון לקלקל הערוב של בהכ"ג, ולא יבדל, פ"ח שיש בבהכ"ג מצת

משנה ברורה

א (א) *אפילו ערב החנוני לכל האחרים. רוצה לומר, על-ידי ופ"ח (ב) שזכה לזון על-ידי אחרים, גדלעיל בסימן שס"ט סעיף ט: (ב) וזכה גם לזה. רוצה לומר, (ג) בכלל כל בני החצר, ולא פרט שמו בהדא; והטעם, דמסתמא לא פוז לתן לו במתנת חנם) כמו לאחרים אלא בשביל מעות שנתן לו, ומעות אינן קונות, נמצא שאין לו חלק בערוב: (ג) 'ערב לי' וכו', גם בכאן מירי (ג) שזכה לו הנחתום בכלל עם אחרים, ויכמו למעלה; והטעם דהכא מהני, משום דכיון דאמר 'ערב לי', הרי עשאו שליח לערב לו באפן שיוציל, ונתייבא לו אחר לו בהדא שנתנה לו במתנת חנם) כמו לאחרים: (ד) אם נתן לו כלי וכו', דדוקא מעות אינן קונות עד שימשך החפץ, אבל אם מקנה לו כלי הרי חליפין, וכיון שזכה זה בכלי וזה בפת שישן להערוב, כמו שכתוב בתורה מקומות: (ה) וכן אם זכה לו הנחתום, רוצה לומר, (ז) שפרט שמו בהדא ולא בסתמא עם אחרים, ועל-כך אף דמעות אינן קונות, מכל מקום הרי יש לו חלק בערוב משום דכיון לו לאדם שלא כספיו, וזכה מן שם ולא יסתר למה שכתב בראש הסעיף דכיון לא מהני: (ו) על-ידי אחר. חש מאחרונים (ז) שחלקין בתורת מתנה, ויבמעות הלא אינו קונה: (ז) או שיקנה וכו', גם בכאן מהני (ו) שזכה לו בעל-הבית לכלל עם אחרים במתנה; והטעם דמהני הכא, (ז) לפי שאין דרך בעל-הבית למכור משלו, וידעת שיקנה לו במעוטי אחר לו, ויבא לו אחר לו 'ערב לי' ששעטאו שליח דמא, ועל-כן אפילו אם לקח מכור וזכה לו עם כל אנשי החצר גם-כן מהני:

א (א) *הדר בבית-שער וכו', לא שגא (ב) של רבים ולא שגא של יחיד, ואף-על-פי שיש לו להבית-שער ארבע מחיצות (ג) וגם הוא מקנה, אפילו הכי כיון שעובדים בדרך שם אינו חשוב דירה. וענין לקמן בסעיף ז': (ב) ומרפסת. פרושה מבאר לקמן בסימן שעה: (ג) אינו אוסר וכו', אם לא נתן חלק בערוב: (ד) שאינם חשוכים דירה, והוא הדין (ג) ספת הקג בפיג) גם-כן לא חשיבא דירה לאסר. פ"ח שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (ד) אינו אוסר, הלא חשיבא דירה: (ה) *אבל הדר וכו', דחשוכים דירה, ואף-על-פי ששעטאים מקנים, וביצא בזה, ומבאר לקמן בסעיף ה דאם אוכל שם, אף-על-פי שאינו לזון ושוכב שם, (ה) מקרי דירה, דמקום פתא גורם: (ו) אוסר. עד שנתן חלקו בערוב: ב (ז) והשאלן (ז) שער החציון

(א) תוספות יום טוב ונחלת-אבי ואלה רבה וכו' בשם מהר"ם לובלין ופרי"מגדים בקננת הפג"אבקהם, ושלא בדברי ב"ח וט"ז: (ב) מפרשים הנ"ל: (ג) אלה רבה בשם עבודת-הקדוש: (ד) אחרונים: (ה) ב"ח וט"ז: (ו) אלה רבה בשם עבודת-הקדוש: (ז) אחרונים בשם הטור: (ח) עלת-שבת, וכן משמע בבית-יוסף: (ט) פרי"מגדים: (י) מנ"אבקהם ונאף-על-גב דלעיל בסימן שס"ט סעיף ב מבאר דיושבי ספות חכמים בערוב, התם מירי דקביעי שם תדיר שזון שוכני מדבריות). וכתב דיושבי רבי עקיבא איגר נשאר בדין זה בערוך עיון: (ז) פרי"מגדים: (ח) כל זה מבאר ברבנו יצחק, וכן איתא במקרא דף עב:

שער החציון

(א) תוספות יום טוב ונחלת-אבי ואלה רבה וכו' בשם מהר"ם לובלין ופרי"מגדים בקננת הפג"אבקהם, ושלא בדברי ב"ח וט"ז: (ב) מפרשים הנ"ל: (ג) אלה רבה בשם עבודת-הקדוש: (ד) אחרונים: (ה) ב"ח וט"ז: (ו) אלה רבה בשם עבודת-הקדוש: (ז) אחרונים בשם הטור: (ח) עלת-שבת, וכן משמע בבית-יוסף: (ט) פרי"מגדים: (י) מנ"אבקהם ונאף-על-גב דלעיל בסימן שס"ט סעיף ב מבאר דיושבי ספות חכמים בערוב, התם מירי דקביעי שם תדיר שזון שוכני מדבריות). וכתב דיושבי רבי עקיבא איגר נשאר בדין זה בערוך עיון: (ז) פרי"מגדים: (ח) כל זה מבאר ברבנו יצחק, וכן איתא במקרא דף עב:

